

СВІТОВИЙ РИНОК ОВОЧІВ ТА МІСЦЕ НА НЬОМУ УКРАЇНИ

Логоша Р.В., к.е.н.

Вінницький національний аграрний університет

У статті проведена оцінка сучасного стану світового ринку овочевих культур. Особлива увага приділяється розкриттю ролі сільськогосподарських товаровиробників України – потенційних експортерів овочів на світовий ринок.

The article evaluated the present state of the world market of vegetable crops. Particular attention is paid to the role of agricultural producers disclosing Ukraine - potential exporters of vegetables in the world market.

Постановка проблеми. Вагомим чинником, що визначає основні напрямки подальшого розвитку овочевого ринку України, є стан та тенденції розвитку світового ринку овочів. Нині світовий ринок овочів розвивається під дією наступних факторів: загострення продовольчої безпеки у багатьох країнах світу, що зумовлює підвищену увагу до овочів як одного із основних продуктів харчування з боку міжнародних організацій, глобалізація сільськогосподарства внаслідок пом'якшення торговельних бар'єрів, посилення ролі споживача та конкуренції на ринку овочів, підвищення вимог споживачів до якості кінцевої продукції, впровадження інноваційних розробок у діяльність з виробництва сільськогосподарської продукції. Це в свою чергу впливає на підвищення ефективності виробництва овочів, поглиблення процесу вертикальної інтеграції та активізацію партнерських відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу сучасного вітчизняного та світового ринку овочів присвячено роботи таких відомих науковців як: Андрійчук В.Г., Амбросова В.Я., Бойка В.І., Власова В.І., Криворучко В.І., Макаренка П.М., Муковоза В.О., Писаренка В.В., Рудь В.П., Саблука П.Т. та інші. Проте дослідження вивчення та обґрунтування напрямів посилення конкурентних позицій України на світовому ринку овочів залишається недостатньо вивченим.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку світового ринку овочів та обґрунтування напрямів посилення конкурентних позицій України на ньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробництво овочів (до них ФАО включає також дині) в кінці XX і на початку XXI ст. динамічно розвивається в більшості країн світу завдяки зростаючому попиту на овочеву продукцію на світовому і внутрішньому ринках. Вибуховий характер виробництва овочів відбувся у період з 1995 по 2005 рік [3, С.161]. Зростання виробництва овочевої продукції у світі, за визначений період, становило 327,4 млн. т. або 57,3%, що перевищує темпи зростання населення, що є свідченням того, що споживання овочів у світі зростає.

Дослідженням доведено, що протягом тривалого періоду часу посівні площі під овочевими культурами збільшувались, внаслідок переважно екстенсивного характеру виробництва овочів більшості країн світу. Так, з 1961 по 2011 рік площі під овочевими культурами зросли з 23747 тис. га. до 56690 тис. га., або на 238,7%. Значний приріст посівних площ овочів, за аналізова-

ний період, відбувся в Китаї – понад 4 рази, Мексиці та Єгипті – понад 3 рази, Індії, та в цілому в світі – в понад 2 рази. В Україні за аналізований період також відбулося зростання посівних площ овочевих культур на 25% (табл. 1). Сприятливі ґрунтово-кліматичні в Україні умови дозволяють залучати під виробництво овочів великі площі землі та отримувати при цьому високі врожаї. За останні роки світові сільськогосподарські виробники освоїли інтенсивні технології виробництва овочів, використовують якісне насіння, високо-ефективні добрива та засоби захисту рослин, що призвело, до збільшення обсягів виробництва, реалізації та споживання якісної овочевої продукції.

Таблиця 1

Посівні площі овочевих культур у країнах світу, тис. га.

Країна	Роки									
	1961	1995	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 до 1996, %
США	1455	1393	1239	1227	1193	1157	1167	1120	1076	74
Індія	2779	5624	5841	6335	6558	6800	6751	7256	7570	272,4
Китай	5755	11304	21965	22421	22297	22185	22742	23459	24279	422
Росія	688	879	928	877	721	768	765	759	838	122
Мексика	209	464	655	665	641	692	686	681	672	321,5
Італія	604	589	593	571	570	527	537	537	474	78,5
Єгипет	224	425	645	706	731	745	800	775	776	346,4
Туреччина	547	935	1068	987	1000	1086	1132	1089	1025	187,4
Україна	463	578	490	553	528	546	539	551	587	126,8
Світ	23747	38024	51860	52551	52462	52763	54009	55597	56690	238,7

Зростання посівних площ та застосування інноваційних технологій виробництва овочів призвело до зростання урожайності овочів в усіх регіонах світу. Так за аналізований період спостерігається зростання середньої урожайності овочевих культур в понад два рази (рис. 1).

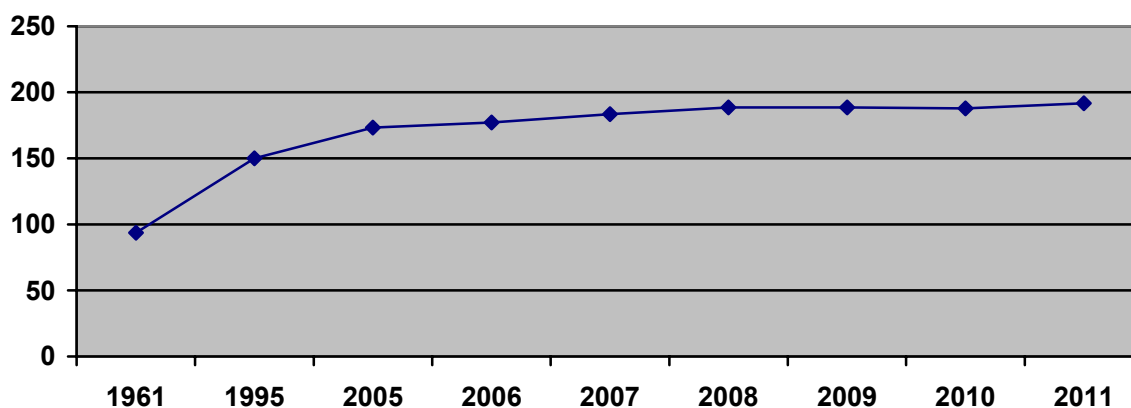

Рис. 1. Урожайність овочевих культур у світі, ц/га.

Поряд з цим, за наявності загальної тенденції збільшення середньої урожайності овочів у всіх регіонах планети існують значні відмінності в підході до виділення під них ріллі, що в свою чергу зумовлює відмінності в обсягах їх виробництва.

Дослідженням встановлено, що за період з 1961 по 2011 рік світове виробництво овочевих культур збільшилося більш, ніж у 4,8 разів від 222591 тис. т. до 1087591 тис. т. При цьому, світові темпи середньорічного приросту починаючи з 2008 року дещо зросли, що зумовлено збільшенням темпів зростання посівних площ та урожайності (табл. 2).

Таблиця 2

Виробництво овочів у країнах світу, тис. т.

Країна	Роки							
	1961	1995	2005	2008	2009	2010	2011	2011 до 1996, %
США	18947	35039	36966	35861	37289	35608	34670	183
Індія	18468	56530	71454	91727	90634	100405	105795	572,8
Китай	59048	209199	442824	512029	522721	540027	561744	951,3
Росія	8596	11815	16126	14349	14827	13283	16275	189,3
Мексика	1249	6902	11185	12424	11726	12514	11908	953,4
Італія	9287	13810	15825	13970	15081	142012	13288	143,1
Єгипет	3721	10347	16645	19707	21350	19487	18945	509,1
Туреччина	6618	21869	26359	27135	26701	25901	27406	441,1
Україна	4401	5933	7295	7965	9011	8911	10608	241
Світ	222591	571035	898420	994650	1019114	1044380	1087591	488,6

Найбільшими виробниками овочів в світі є Китай. В минулому році в Китаї посівні площі під овочевими культурами і валове виробництво овочів склали відповідно 42,8 і 51,6% від світового обсягу. За цими двома показниками Китай вийшов на перше місце в світі за допомогою інновацій і впровадження техніки в овочівництві.

У Китаї, в результаті здійснення програми "Овочевий кошик" із 80-х років минулого століття в країні спостерігався бурхливий розвиток овочівництва, яке вже стало опорною галуззю розвитку національного сільського господарства. Пояснюється це зростанням виробництва для власних потреб, що обумовлюється зростанням чисельності населення в Китаї і рівня життя в країні, так і концентрацією виробництва овочевої продукції для зростаючого японського ринку. За рахунок дешевої робочої сили, кращих природно-кліматичних умов та розвитку технологій, які дозволяють довше зберігати свіжу продукцію, не втрачаючи її властивостей, великим компаніям, що спеціалізуються на торгівлі овочевою продукцією, вигідніше інвестувати кошти у виробництво овочів у менш розвинених країнах, ніж у країнах, де споживається найбільше цієї продукції на душу населення (Японія, США, країни ЄС). Це і пояснює суттєве зменшення частки світового виробництва овочів у цих країнах.

Значно зросло (у більшості випадків більш, ніж у 4 рази) виробництво овочевої продукції у Єгипті, Мексиці, Індії, Туреччині, що дозволило цим країнам увійти в десятку найбільших країн-виробників цього ринку та витіснити з нього такі країни як Франція та Японія. Як і у випадку з Китаєм, це пояснюється наближенням цих країн до найбільших ринків овочевої продукції та вигідністю, через дешевші ресурси, інвестувати кошти у виробництво овочевої продукції саме тут, а не безпосередньо у розвинених країнах.

Про ознаки зростання світових темпів приросту овочів свідчить показник виробництва на душу населення. Так, у 1990 році у світі вироблялося 88 кг.

овочів на душу населення, а у 2010 – 138 кг. Найбільше овочів на душу населення виробляється в Китаї – понад 400 кг., Греції – 296 кг., Іспанії – 273 кг., Білорусії – 245 кг. Споживання овочів знаходиться у прямо пропорційній залежності від рівня доходу, при цьому пропозиція на душу населення є найбільшою у країнах з високим рівнем доходу. У таких країнах пропонується ширший вибір продуктів, оскільки більше різноманіття продукції дає місцеве виробництво, а додаткова кількість, для задоволення зростаючого попиту, імпортується.

Україна входить до числа провідних світових виробників овочів. Частка України у світовому виробництві овочів в 2011 році склала 1%. За період з 1961 по 2011 рік виробництво овочів в Україні зросло на 6201 тис. т. або на 241%. Основними регіонами виробництва овочів в Україні є Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Львівська, Луганська, Одеська, Полтавська, Херсонська, Харківська області, в яких у 2012 році було зосереджено близько 60 % усього виробництва овочів.

В Україні на сьогодні основним місцем реалізації овочевої продукції залишаються міські ринки, оскільки вони вже стали традиційним для споживачів місцем для закуповування овочів [1, С.53]. Причина в тому, що на ринки продукція надходить свіжою, має кращий товарний вигляд, є можливість вибору. Крім цього, ринкові продавці більш гнучкі стосовно попиту і пропозиції, що відображається на роздрібних цінах.

На ринку свіжих овочів відбувається переорієнтування споживачів на продукцію вітчизняного виробництва, що зумовлено також і зростанням пропозиції, перш за все тепличної (томати, огірки, зелень). Останніми роками все більший попит має екологічно безпечна продукція. Основними мотивами придбання такої плодоовочевої продукції є потреба у захисті дітей, різні захворювання, харчова цінність [2, С.365].

Труднощі із забезпеченням ринку свіжою овочевою продукцією протягом 2012 року створило сприятливі умови для міжнародної торгівлі та сприяло глобальній інтеграції в секторі свіжих овочів. Разом з тим, більша частина овочів виробляється для споживання на внутрішні ринки, а на міжнародному ринку продається лише 4,4 % світового виробництва овочів.

Експорт традиційно представляв малу частку ринку свіжих овочів, здебільшого через торговельні бар'єри та технічні труднощі і витрати на перевезення на великі відстані. Проте лібералізація торгівлі, яка впроваджується СОТ, а також через регіональні торговельні угоди розширила ринковий доступ та забезпечила необхідні механізми для боротьби з торговельними бар'єрами, такими, як необґрунтовані санітарні та фітосанітарні обмеження.

Попри те, що в загальному виробництві переважно зорієнтоване на задоволення потреб внутрішнього ринку, розвинуті країни, і ті, що розвиваються, дедалі більше виробляють фрукти та овочі для експортних ринків. При цьому, якщо Китай та Індія зможуть довести рівень експорту овочевої продукції до 10% виробництва, одне це зможе викликати подвоєння (до 20%) частки експорту у глобальному виробництві. Більша частка світового виробництва овочів споживається у свіжому вигляді. У розвинутих країнах споживання перероблених овочів часто становить більше половини загального обсягу споживання овочів.

Найперший овоч, що виробляється для ринку свіжої продукції та пода-

льшої переробки і продається на всесвітньому ринку, – помідор. При цьому середній світовий обсяг експорту помідорів, починаючи з 2000 року, не знижувався. Китай домінує як у виробництві помідорів, так і у виробництві томатної пасти. Як окрема країна, США є домінуючим гравцем у міжнародній торгівлі свіжими овочами, яка посідає перше місце як імпортер, і як експортер, на рахунок якої припадає 18% або приблизно 40 млрд. доларів світового обсягу торгівлі свіжими овочами та фруктами.

В Європі основним ринком для імпорту овочів є Німеччина, основними постачальниками є Турція, Іспанія та Італія, а Нідерланди відіграють головну роль у процесі фізичного розподілу (дистрибуції) продукції. США є найбільшим світовим експортером свіжих овочів і, перш за все, помідорів та цибулі. Частину овочів ЄС імпортує з Південної Африки, Марокко, Чилі, Аргентини, Нової Зеландії, Турції та Ізраїлю. Кожна країна має довгострокові тісні торговельні стосунки з принаймні однією країною-членом ЄС. Наприклад, Південна Африка та Нова Зеландія мають міцні зв'язки з трейдерами на ринку Великої Британії.

Торгівля між США та Азією значно розширилась завдяки високим темпам економічного зростання та кращому доступу до ринку, чого було досягнуто здебільшого через багатосторонній процес лібералізації торгівлі та постійне зменшення торговельних бар'єрів. Один японський ринок імпорту представляє приблизно 4% загального обсягу світової торгівлі свіжими овочами.

Стратегічні альянси та спільні підприємства дозволяють малим та великим компаніям та фірмам, що мають справу із свіжою овочевою продукцією, ефективно торгувати на світовому ринку. Поява у міжнародній торгівлі виробників-реалізаторів, на відміну від традиційних імпортерів та експортерів, диверсифікують міжнародні маркетингові канали.

Експорт овочів Україною за останні 11 років зріс у понад 10 разів, за рахунок різниці цін на внутрішньому і зовнішніх ринках. Ціна на овочі в Україні досить низька, зокрема, на моркву навіть нижча, ніж у Польщі, яка є нашим основним конкурентом з експорту борщової групи овочів. Якщо істотна різниця в цінах на овочі між Україною і зовнішніми ринками збережеться надалі, то експортні обсяги можуть ще збільшитися.

По виробництву борщового набору (буряк, морква, цибуля та ін.) ми на одному з перших місць в Європі. Але проблема в тому, що цю продукцію виробляють в приватних господарствах, а доля професіоналів є незначною.

Аналізуючи динаміку імпорту в овочевою продукцією за останні 5 років, можна зробити висновок, що величина його зростає з кожним роком. В Україну щороку завозиться близько 300 тис. т. плодоовочевої продукції на суму приблизно 200-250 мільйонів доларів. Перш за все, слід відзначити зростання імпорту помідорів, ввезених з Туреччини, Єгипту, Іспанії, Греції, Нідерландів. Значно збільшилося і споживання імпортної моркви, часника та столового буряка. Основними країнами-експортерами були Китай, Нідерланди, Польща та Словенія. Імпорт борщового набору залежить від дефіциту на Україні. Наприклад, в цьому році, зважаючи на нашу врожайність, імпорт практично відсутній.

За останніх п'ять років розвиток плодоовочевого сектору дуже гарний, іде гарне інвестування, розвивається інфраструктура, український ритейл та мережі супермаркетів вже поступово звикають до нашого продукту.

Україна може поставляти в Європу якісну і дешеву овочеву продукцію. Для цього вона повинна вийти на виробництво 30 млн тонн овочів щороку (в 2001 році виробництво становило – 10,6 млн.т.). Основними чинниками, що впливають на посилення позицій вітчизняної галузі овочівництва, є реструктуризація власності підприємств, що продовжується, консолідація капіталу і збільшення масштабів бізнесу.

Характерним для розвинутих країн і дієвим механізмом ринку є система оптового продажу, цивілізований маркетинг (вивчення попиту і пропозиції, доставка товарів до місця споживання, зберігання і реалізації, реклама, укладання торгових угод), а також здорова конкуренція.

Для більшості сільськогосподарських виробників України ці складові знаходяться поки що у зародковому стані. Плодовий оптовий ринок в Україні поки що зорієнтований не на виробництво власної дешевої і якіснішої продукції, а на реалізацію дорогої імпортованої продукції, що негативно позначається на економіці галузі.

Висновки. Подальший розвиток ринку овочевої продукції набуття ним рис цивілізованості і регульованості передбачає науково-обґрунтовану державну політику у сфері регулювання виробництва та цін на ринку овочевої продукції, створення досконалої інфраструктури ринку овочевої продукції, інформованість і мобільність виробників і споживачів при виборі місця та змісту реалізації овочевої продукції та використання сучасних маркетингових стратегій та методів регулювання ринку овочевої продукції.

Список використаних джерел:

1. Кучеренко Т. Ринок овочів і баштанних культур в Україні: поточна кон'юнктура і прогноз / Т. Кучеренко // Пропозиція. – 2008. – № 12. – С. 46-49; – 2009. – № 1. – С. 52-56.
2. Рудь В.П. Значення овочевого ринку в продовольчій безпеці України / В.П. Рудь // Вісн ХНАУ Сер. «Економіка АПК і природокористування» – 2009. – № 11. – С. 363-368.
3. Супіханов Б.К. Розвиток ринків аграрної продукції: монографія // Б.К. Супіханов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 530с.

Рецензент: д.е.н., професор Мороз О.В.

УДК 65.050.12

ДЕМОГРАФІЧНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Лучик М.В., аспірант

Подільський державний аграрно-технічний університет

Визначено сутність соціально-економічної безпеки, визначено її демографічну складову; проаналізовано сучасні демографічні загрози у сферах чисельності, народжуваності, смертності та міграції сільського населення в Україні; обґрунтовано необхідність визначення проблеми забезпечення демографічної безпеки пріоритетною для безпеки держави.

The essence of social and economic security, to its demographic component, analyzes the current demographic threat in the areas of population, fertility, mortality and migration of the rural population in Ukraine, the necessity of defining the problem of demographic security priority for national security.

Постановка проблеми. Демографічна ситуація в Україні, пов'язана з стрімким скороченням чисельності населення країни, погіршенням статевो-